

**Білет 5. Пытанне 1. Барацьба з агрэсіяй крыжакоў у XIII–XV стст.:
Уладзімір Полацкі, Давыд Гарадзенскі, Андрэй Полацкі, "Вялікая
вайна" і Грунвальдская бітва.**

1. Прычыны з'яўлення крыжакоў

Крыжакі прыбылі на тэрыторыю Прыбалтыкі з мэтай падтрымкі і распаўсюджвання хрысціянства, а таксама росту ўплыва каталіцкай царквы ва Усходняй Еўропе. У 1201 г. у вусці ракі Заходня Дзвіна будзе заснавана крэпасць Рыга, якая стала фарпостам і адпраўным пунктам нашэсця крыжакоў на землі Прыбалтыкі і Беларусі. Утварэнне ВКЛ і ўключэнне ў склад дзяржавы новых земляў - праходзіла пад знакам барацьбы з крыжакамі. Перыядычна крыжакі здзяйснялі паходы на землі Літвы і Беларусі, пагражаючы мясцоваму насельніцтву, грабуючы гарады і вёскі. Найбольш рэгулярныя і моцныя ўдары прыпадалі на такія рэгіёны як Жамойць і беларускае Панямонне.

І калі на працягу XIII ст. паходы рыцараў-крыжакоў на тэрыторыю ВКЛ не насілі такога масавага характару, а іх колькасць не перавышала некалькіх соцень, то ў XIV ст. адбудзеца значная актывізацыя крыжакоў у Прыбалтыцы. У 1314 г. крыжакі здзейснілі цэлы шэраг паходаў на Гродна і Навагрудак. У гэты перыяд у барацьбе з крыжакамі асабліва вызначыўся староста г. Гродна Давід Гарадзенскі, які не толькі адбіў атакі захопнікаў на горад, але і здзяйсняў паспяховыя паходы на землі крыжакоў. У гэты ж перыяд ВКЛ дапамагала іншым у абароне ад агульнай пагрозы. Так, у 1322 і 1323 г. войскі ВКЛ прыйшлі на дапамогу пры абароне Пскова.

2. Барацьба з крыжакамі ў перыяд Гедыміна, Альгерда і Кейстута

У кіраванне Гедыміна (1316-1341 гг.) знешнепалітычнае становішча ВКЛ заставалася дастаткова цяжкім. ВКЛ даводзілася вытрымліваць удар за ўдарам з боку крыжакоў, а ў прыватнасці Тэўтонскага ордэна, барацьба ішла з пераменным поспехам. Пры спадчынніках Гедыміна - Кейстуце і Альгердзе (кіравалі сумесна) становішча ВКЛ крыху палепшылася. Кейстуту, які кіраваў у заходняй частцы ВКЛ, удалося стабілізаваць сітуацыю і нават нанесці шэраг адчувальных паражэнняў крыжакам. Аднак у 60-я - 70-я гг. крыжакі здзейснілі шэраг паспяховых паходаў на тэрыторыю ВКЛ і нават даходзілі да сцен Вільні - сталіцы дзяржавы. У гэты ж час дастаткова паспяхова крыжакам супрацьстаяў Андрэй Полацкі - старэйшы сын Альгерда, які здзейсніў шэраг паходаў супраць агрэсараў.

Крыжакі таксама выкарыстоўваліся для ўнутрыпалітычнай барацьбы. Калі ў ВКЛ ўспыхне Грамадзянская вайна паміж Ягайлам (сын Альгерда) і Вітаўтам (сын Кейстута) за трон ВКЛ, то апошні будзе звяртацца да ваеннай дапамогі Тэўтонскага ордэна. У 1385 г. Ягайла падпіша Крэўскую унію з Польшчай і стане каралём Польшчы і ВКЛ, што адразу ж ўзмоцніць аўтарытэт і магутнасць дзяржаў. У 1392 годзе па Астроўскай дамоўце Вітаўт становіўся намеснікам Ягайлы, і фактычна кіраўніком у ВКЛ.

3. Вялікая вайна

У пачатку XV ст. адбудзецца актывізацыя крыжакоў. Яны зрабляць шэраг паходаў як на тэрыторыю ВКЛ, так і на тэрыторыю Польшчы. Крыжакі нават навязалі шэраг выгадных для іх дамоваў і атрымалі тэрыторыю Жамойці (сучасная Прыбалтыка). Адначасова з гэтым крыжакі пачнуць затрымліваць гандлёвыя караблі і ўсяляк перашкаджаць купцам ВКЛ здзяйсняць сваю дзейнасць. На сакрэтнай нарадзе польскага караля Ягайлы і вялікага князя літоўскага Вітаўта ў Навагрудку (канец снежня 1408 года) было пастаноўлена вярнуць захопленыя крыжакамі землі.

У 1409 г. у Жамойці ўспыхне паўстанне супраць крыжакоў. Паўстанне будзе падтрымана Вітаўтам, а затым і Ягайлам, пачнецца "Вялікая вайна". Баявыя дзеянні 1409 г. не выявілі пераможцу, сілы рыхтаваліся да вырашальнай бітвы. Да лета 1410 г. бакі сабралі сілы для вырашальнай бітвы. 15 ліпеня 1410 г. адбудзецца бітва пад Грунвальдам - вырашальная бітва паміж войскамі ВКЛ і Польшчы з аднаго боку і войскамі крыжакоў з другога. Па розных ацэнках сілы Тэўтонскага ордэна не перавышалі 25 тыс. чалавек, а сілы літоўскага-польскага войска складалі ў раёне 30-35 тыс. чалавек. Войска ВКЛ складалася з 40 харугваў, польскае войска выставіла 51 харугву.

Агульнае кіраўніцтва саюзным войскам ажыццяўляў Ягайла. Войскамі ВКЛ камандаваў непасрэдна Вітаўт. Апроч польскіх войскаў, і войскаў ВКЛ, на баку саюзнікаў удзел бралі чэхі (гусіты) пад кіраўніцтвам Яна Жыжкі, татарская конніца, рускія дружыны. Войскамі крыжакоў кіраваў вялікі магістр Ульрых фон Юнгінген. Бітва была крывавай і ініцыятыва некалькі разоў пераходзіла з рук у рукі. Асабліваю стойкасць праявілі палкі Смаленскага княства, якія не завагаліся ў самую адказную хвіліну. У канчатковым рахунку войскі саюзнікаў акружылі рыцараў і нанеслі ім поўнае паражэнне. Вялікі магістр Тэўтонскага ордэна таксама загінуў у бітве.

У далейшым саюзныя войскі будуць нават абложваць Мальбарок (сталіцу Тэўтонскага ордэна), аднак аблога апынецца няўдалай. У 1411 г. "Вялікая вайна" будзе завершана. Згодна з умовамі крыжакі будуць абавязаны вярнуць усе ранней захопленыя землі, а таксама выплаціць вялікую грашовую суму пераможцам. Паражэнне Тэўтонскага ордэна азначала крах 200-гадовай агрэсіі крыжакоў у Прыбалтыцы і Беларусі. Перамога над крыжакамі значна павысіла аўтарытэт і прэстыж ВКЛ.